

Naar een samenhangend Internationaal Vlaams Cultuurbeleid

Advies van de Raad voor Cultuur

In het verleden hebben verschillende overheden sporadisch inspanningen geleverd om acties te ondernemen in de context van een potentieel internationaal cultuurbeleid, waarvan de premissen en uitgangspunten echter steeds onduidelijk zijn gebleven. Denken we bij voorbeeld aan het initiatief van de culturele ambassadeurs, ontwikkeld door de minister-president, de inspanningen van de administratie cultuur in de context van ondermeer culturele akkoorden, of de enkele culturele acties binnen de dienst imago cel buitenlandse zaken. Omdat deze initiatieven op geen enkel moment gecoördineerd verliepen, en niet vertrokken vanuit een duidelijke visie die kon resulteren in een samenhangend traject, kunnen we stellen dat Vlaanderen wat het internationale cultuurbeleid betreft nog in zijn kinderschoenen staat. De Raad hecht veel belang aan het internationale aspect binnen het cultuurbeleid en is dan ook verheugd dat de huidige minister van cultuur de ontwikkeling van een internationaal cultuurbeleid als een prioriteit ziet.

Het is voor iedereen duidelijk dat de Vlaamse cultuur op verschillende domeinen een zeer groot prestige heeft in het buitenland. Dat het buitenland onze kunst- en cultuuruitingen de voorbije 20 jaar heeft kunnen ontdekken, heeft niet zozeer te maken met een degelijk internationaal cultuurbeleid, maar wel met ontwikkelingen van onderuit, tot stand gebracht door de kracht en het doorzettingsvermogen van de culturele actoren zelf. Dit betekent echter geenszins dat er geen werk meer aan de winkel is voor het beleid, wel integendeel. Na al die jaren waarin onze beeldend kunstenaars, muzikanten en componisten, theatermakers en choreografen, auteurs, curatoren, programmatoren en andere culturele werkers hun sporen verdienden in het buitenland, en dit in de eerste plaats aan hun eigen kwaliteit en inzet te danken hadden, kan het artistieke en sociaal-culturele veld zich alleen maar verheugen op de interesse die de politiek nu toont om het internationale cultuurbeleid vorm te geven, voldoende te steunen, en een goede coördinatie te garanderen.

De Raad wenst 4 punten naar voren te schuiven die essentieel zijn binnen een degelijk toekomstig internationaal cultuurbeleid: 1. de plaats van het internationaal cultuurbeleid binnen het algemeen cultuurbeleid; 2. de plaats van het internationaal cultuurbeleid binnen een breder buitenlandbeleid; 3. naar een betere coördinatie van de Vlaamse culturele aanwezigheid in het buitenland; 3. het belang van uitwisselingen en netwerking binnen een internationaal cultuurbeleid.

1. De plaats van het internationaal cultuurbeleid binnen het algemeen cultuurbeleid.

Een internationaal cultuurbeleid mag niet los worden gezien van het geheel van het cultuurbeleid. De internationale dimensie is een van de wezenlijke dimensies van cultuur vandaag, zowel vanuit de brede maatschappelijke situatie als vanuit de wenselijke performantie binnen de culturele sector zelf.

In het huidige beleid ligt grote nadruk op interculturaliteit. De uitdaging van de steeds meer gedifferentieerde culturele impulsen waarmee de bevolking van Vlaanderen een omgang dient te vinden, is deel van de bredere vraag hoe om te gaan met de wereld waarin we leven. De internationale horizon is de basis voor het essentiële inzicht dat deze diversifiëring geen uit te schakelen probleem is, maar een onvermijdelijkheid die we beter omschakelen tot mogelijkheid. Het internationale in Vlaanderen zelf is een van de dimensies om met de realiteit van interculturaliteit om te gaan, die al te vaak wordt gereduceerd tot een minderhedenvraagstuk.

Het internationale als culturele bedding heeft ook een economische ratio: in de geglobaliseerde wereld die de onze is geworden, is een wereldwijde horizon, een bewustzijn van en een vertrouwdheid met diversiteit een must voor Vlaanderen om zich als West-Europese regio verder te kunnen waarmaken binnen deze economie van uitwisselingen.

Een internationale horizon is echter ook vanzelfsprekend en noodzakelijk om onze culturele sector performant te laten blijven. Het is nodig om op de hoogte te blijven van inhoudelijke en methodologische ontwikkelingen elders, om deze desgewenst in de eigen werking te kunnen opnemen. Het is niet nodig het warm water telkens zelf te willen uitvinden, wel om het water warm te houden. De internationalisering als algehele beleidsinzet draagt daartoe bij.

Daartoe is het belangrijk om een internationaal cultuurbeleid in nauwere zin te ontwikkelen, een beleidsniche waarbij de uitwisseling doel op zich is. Deze interpretatie van internationaal cultuurbeleid in nauwere zin is onderwerp van de rest van dit advies.

2. De plaats van een internationaal cultuurbeleid binnen een breder buitenlandbeleid

Het internationaal cultuurbeleid is in de eerste plaats de verantwoordelijkheid van het departement cultuur. De krachtlijnen moeten daar worden aangegeven, en afstemmingen met andere niveaus en departementen moeten vertrekken vanuit een duidelijke agenda. Het is echter essentieel dat cultuur afspraken maakt met deze departementen die cultuur op een of andere manier inzetten, of die met buitenland te maken hebben.

Dat internationaal cultuurbeleid moet kaderen binnen een algemeen buitenlandbeleid lijkt evident maar is het niet. De raad pleit alvast voor overleg op deze niveaus maar waarschuwt ook voor de potentiële verarming die optreedt wanneer enkel die cultuurproducten worden geëxporteerd die het *corporate image* van ons land of onze regio versterken of enkel bepaalde doelregio's worden geselecteerd op politieke of economische gronden van het moment. Een cultuurbeleid dat zich volledig laat inpassen binnen een buitenlandbeleid waarin 'imago' of 'target' centraal staan, impliceert dat kwaliteitsvolle artistieke producten die niet per se representatief zijn voor de politieke identiteit van een land uit de boot dreigen te vallen. Overleg is in elk geval essentieel, en een inbedding van een internationaal cultuurbeleid in een breder buitenlandbeleid is aangewezen, met die waarschuwing dat een internationaal cultuurbeleid altijd moet blijven getuigen van diversiteit en dus ook het haakse en

tegendraadse moet kunnen vertegenwoordigen in het brede buitenland. Daarom is het wenselijk om bij de inzet van culturele middelen voor een breder buitenlandbeleid, steeds advies te vragen aan cultuur.

We bewegen ons hier tussen het Vlaamse en het federale niveau. In die context moeten de Vlaamse cultuurbeleidsmakers ook grondiger nadenken over de vraag op welke momenten, en hoe, wanneer, waar Vlaamse cultuur dan wel Belgische cultuur in het buitenland wordt gepromoot. Onze multiregionale identiteit - met verschillende betekenisgevende kaders, o.m. onze taalverwantschap met Nederland, onze historische verwantschap met de Benelux als belangrijke identiteiten – moet zichtbaar zijn in het internationale cultuurbeleid dat, zo heeft onze democratie beslist, de politieke verantwoordelijkheid voor cultuur op het niveau van de regio Vlaanderen heeft gelegd. Andere identiteitsvelden waar Vlaanderen wezenlijk een kern van uitmaakt, moeten die de identiteit van Vlaanderen mee constitueren en uitstralen in het buitenland.

Ook overleg tussen cultuur en toerisme is essentieel. Daar waar toerisme zich ondermeer richt op het creëren van buitenlandse aandacht voor onze culturele producten in eigen land, moet cultuur ook de omgekeerde beweging garanderen: cultuur moet onze culturele producten vertegenwoordigen in het buitenland. Cultuur moet kunnen reizen. Hoe flexibeler culturele activiteiten/producten zich opstellen, hoe meer invloed ze krijgen in een internationale context. Een doorgedreven overleg tussen de departementen cultuur en toerisme, cultuur en export, met duidelijke afspraken wat taakverdeling, planning en financiering betreft, is dan ook noodzakelijk. De raad pleit ervoor om bij ondersteuning van culturele activiteiten door toerisme, steeds het advies van cultuur te vragen. Dit is de beste garantie voor een constructieve verhouding en een maximale uitstraling op het internationale forum.

3. Naar een betere coördinatie van de Vlaamse culturele aanwezigheid in het buitenland

Coördinatie is niet alleen noodzakelijk tussen cultuur en andere departementen, ook binnen cultuur is het absoluut essentieel dat de dynamiek en initiatieven van de verschillende kunst- en cultuurdisciplines op elkaar worden afgestemd. Waar en wanneer zijn we met welke cultuurproducten aanwezig in het buitenland? Een beleid moet keuzes kunnen maken. Er is noch voldoende tijd, noch voldoende middelen om alle cultuuruitingen permanent te exporteren. Aangezien zoals hoger gezegd de internationale uitstraling van de Vlaamse cultuur in de eerste plaats een zaak is van de culturele actoren zèlf, bestaat hier momenteel geen gestructureerd overleg. Het is een voor de hand liggende taak van de administratie Cultuur, om de coördinatie tussen de verschillende initiatieven ter harte te nemen door regelmatig overleg te plannen tussen de fondsen, steunpunten e.a. organisaties die zich met grote regelmaat op het buitenlands terrein begeven. De buitenlandse activiteiten van de betrokken organisaties moeten in de mate van het mogelijke op mekaar afgestemd worden en als een prioriteit worden beschouwd. Cultuurnet Vlaanderen zou een taak kunnen krijgen m.b.t. de permanente communicatie hier op het culturele terrein, rond initiatieven in het buitenland. Het takenpakket van cultuurnet Vlaanderen in het kader van het internationale beleid moet worden uitgeklaard. De administratie Cultuur is ook zèlf een speler op het veld: zij neemt zelf initiatieven om buitenlandse manifestaties te verzorgen. In die zin kan de afstand best zo minimaal mogelijk zijn

tussen administratie en actoren, tussen wat van bovenaf wordt geïnitieerd en van onderuit wordt tot stand gebracht.

In deze context moeten we ons ook de vraag stellen naar de rol van de Vlaamse vertegenwoordigingen in het buitenland. Meer Vlaamse culturele attachés op strategische plekken in de wereld, met een groter takenpakket, een actievere – ook initiërende - rol, en een aantoonbare ervaring in en vertrouwdheid met de culturele sector in Vlaanderen, lijken aangewezen. Waarom heeft Vlaanderen bvb. geen culturele attaché in New York?

In een gecoördineerd internationaal cultuurbeleid is ook de balans zeer belangrijk tussen grote zichtbare acties, one shots die in de kijker staan, en een grondige doorwerking en opvolging, zodat de inspanningen niet tevergeefs blijven. Het is in het verleden al te vaak zo geweest dat Vlaanderen in het buitenland tijdelijk in de kijker kwam te staan dank zij één evenement, maar dat er later in die betreffende stad of dat land geen enkele opvolging meer was. Continuïteit, het permanente onderhouden van contacten is een absoluut essentieel onderdeel van een efficiënt internationaal cultuurbeleid. Dit gebeurt niet vanzelf; hier zijn mandaten en middelen voor nodig.

4. Het belang van uitwisseling en netwerking binnen een internationaal cultuurbeleid

Zwaar onderschat is het belang van netwerking binnen een internationaal cultuurbeleid. En zeker voor Vlaanderen. Het is immers volstrekt onduidelijk voor het buitenland waar Vlaanderen ligt, welke taal er gesproken wordt, wat de verhouding is met Brussel en België, en welke grote kunstenaars er opereren. De kunstenaars zelf zijn bekend genoeg, maar dat ze uit Vlaanderen komen is vaak niet geweten. Er moet ruimte gemaakt worden voor de verschillende culturele actoren in het veld om een doorgedreven communicatie te voeren over wat Vlaanderen te bieden heeft binnen de verschillende culturele disciplines. Op grote buitenlandse culturele meetings blijkt Vlaanderen al te vaak afwezig te zijn.

Vlaanderen als centraal gelegen regio kan in dat opzicht de ideale plek zijn om dergelijke meetings hier te houden en om de secretariaten van internationale netwerken te hosten en het heeft met Brussel een stad die als zetel van de EG een bijzondere bijkomende aantrekkingskracht heeft. Nu voorziet Vlaanderen echter zelfs geen minimale steun om dit te stimuleren (een regeling waarbij dan b.v. een deeltijdse secretariaatskracht zou kunnen worden ingezet zoals in Nederland). En zo komen we bij het aspect uitwisseling. De voorbije 20 jaar was toonaangevende cultuur uit het buitenland in ruime mate aanwezig in Vlaanderen. We kunnen rustig stellen dat het Vlaamse publiek verwend is door het aanbod van cultuurtempels als de Singel, Vooruit, Ancienne Belgique, verscheidene festivals, maar ook kleinere platformen die vaak internationaal georiënteerd zijn, een beweging die nu geleidelijk aan ook in de andere kunsten wordt afgerond en in de domeinen cultureel erfgoed en sociaal-cultureel werk is ingezet. Helaas blijft het toch te vaak bij eenrichtingsverkeer. Er moet meer aandacht gaan naar de omgekeerde beweging: hoe gebruik je de opgebouwde internationale contacten niet alleen om het Vlaamse culturaanbod te verrijken, maar ook om onze cultuuruitingen in het buitenland te vertegenwoordigen?

Heel eenvoudig: door hier duidelijke mandaten en budgetten tegenover te stellen die ervoor zorgen dat de gelegde contacten kunnen renderen voor de Vlaamse aanwezigheid op centrale buitenlandse platformen.

Om Vlaanderen en zijn artistieke producten, zijn cultureel erfgoed en zijn sociaal-culturele rijkdom, duidelijker op de wereldkaart te zetten is het permanent bespelen van internationale pers en toonaangevende culturele actoren zeer belangrijk. Vaste bezoekersprogramma's van deze internationale pers en actoren, bij uitbreiding zelfs tijdelijke residenties in Vlaanderen zijn bij deze een zeer efficiënt middel. Zowel de algemene culturele pers van de toonaangevende media in de wereld, alsook de pers gespecialiseerd in een bepaald cultureel domein, moet af en toe kunnen worden uitgenodigd voor een kort bad in de Vlaamse cultuur. De ervaringen die in deze context werden opgebouwd in het kader van grote evenementen, ondermeer door Toerisme Vlaanderen maar ook door de administratie cultuur, zijn in het recente verleden alvast doeltreffend gebleken. Ook hier is continuïteit essentieel.

In dit verband is ook een degelijk documentatie-apparaat belangrijk, met databanken waarin gegevens worden bijgehouden van internationale pers, mediators, cultuurplatformen, partners, opinion leaders over de hele wereld, alsook het systematisch archiveren van de aanwezigheid van Vlaamse cultuur in het buitenland (programmabrochures, pers, enz.), en dit op één centrale plek die voor de hele culturele wereld toegankelijk is. Ook een betere doorstroming van informatie rond participatie aan Europese projecten zou van hieruit kunnen worden gestuurd. Ook hier is de taak van Cultuurnet Vlaanderen nog te onduidelijk als mogelijke sectoroverschrijdende actor. Een dergelijke plek zou dan de diverse sectorale knooppunten (de grote instellingen, de steunpunten, secretariaten van internationale platformen ...) kunnen coördineren, rekening houdend met een juist evenwicht tussen enerzijds de specifieke instrumenten die wenselijk zijn in de diverse deelsectoren - die allen verschillend functioneren, en anderzijds algemene krijtlijnen die sectoroverschrijdend zijn, zonder de eigenheid van de specifieke sectoren te negeren. Voor deze communicatie en documentatie-functie zijn extra budgetten nodig, zowel sector-specifiek als sector-overschrijdend.